

LIETUVA NATO IR EUROPOS SAJUNGOS NARIŲ GRETOSE

Prof., habil.dr. Vilius Židonis
Lietuvos Taikomųjų mokslų akademija

Beveik įpusėjo antrasis atkurtos mūsų nepriklausomybės dešimtmetis. Per tą laiką Lietuva grįžo į pasaulio žemėlapi, ji tapo visaverte NATO ir Europos Sąjungos nare – ne okupacinių struktūrų, švetvagiškai vadintų „Tarybų Sąjunga”, dalimi, o laisvanoriškos Europos Sąjungos nare. Parengiamuoju laikotarpiu dauguma Lietuvos piliečių nedviprasmiškai pritarė tokiai narystei, tačiau tiems daugumos lūkesčiams išsipildžius, visuotinio pasitenkinimo gaudesyje visgi galima išgirsti ir abejonių bei susirūpinimo gaidelių. Priežasčių tokiai situacijai susidaryti, matyt, yra. Esamos abejonės dažniausiai susiję su mūsų valstybės ir jos piliečių nepakankamai aiškia ateitimi. Todėl čia norėčiau pateikti keletą samprotavimų, kurie mūsų Tėvynės ateičiai gali turėti vienokios ar kitokios įtakos.

Mūsų valstybės ateitį galima vertinti įvairiais aspektais, kurių svarbiausias – jos nepriklausomybės likimas. Sienų ir vidaus teritorijos karinę apsaugą užtikrina narystė NATO. Tačiau ši narystė, nors ir yra būtina nepriklausomybės sąlyga, bet ji nėra pakankama.

Svarbiausia Tėvynės nepriklausomybės sąlyga, esant būtinajai, tenka laikyti **valstybės piliečių norą** būti nepriklausomais. Mat kartais iš atskirų Lietuvos piliečių krūtinų, deja, vis dar išsprūsta nevilties atodūsis: „o prie sovietų buvo geriau”.

Po tokios įžangos pereikime prie Lietuvos piliečių gyvenimo realijų, kurios gali apspręsti jų norą būti laisvais, ar, susidarius „ypatingoms” aplinkybėms, rinktis svetimšalių režimą su galimomis „dovanėlėmis”. Tai ką gi šiuo klausimu girdime iš valstybės aukščiausiųjų pareigūnų lūpų? Jie teigia, kad Lietuvos ekonomika labai sparčiai atsigauja, kad sparčiai kuriamos darbo vietos, mažėja bedarbių gretos, žmonių gyvenimas gerėja ir t.t. Suprask – Lietuvos gyventojams būti nepatenkintiems savo buitimi, o ir atgauta nepriklausomybe, lyg ir nėra pagrindo. Gal taip ir yra. Sakau „gal”, nes matyt neturiu pakankamai patikimos informacijos. Tačiau, atrodo, girdžiu ir matau tai, ką girdi ir mato Lietuvos gyventojai, bent jau tie, kurie nori matyti ir nėra kurti. O būtent! Iki šiol nemažėja gretos pagyvenusių ir jaunų Lietuvos gyventojų, apsisprendusių neįveikiamas problemas spręsti savižudybės būdu. Į kovą su Lietuvos valdžia kyla žemdirbiai, tvirtindami, kad, esant tokiai „tvarkai”, jie negali išgyventi. Esama padėtimi nepatenkinti daugelis gydytojų, mokytojų, kultūros darbuotojų, inžinierių, mokslininkų ir kitų sričių specialistų. Vadinasi,

reikia atsakyti į esminį klausimą: kas, tų žmonių nuomone, nepriklausomoje Lietuvoje negerai, kuo jie nepatenkinti, ko jiems trūksta? Trumpas, pagrindinis, lakoniškas, beveik visa apimantis atsakymas yra toks – visiems trūksta pinigų ir saugesnio gyvenimo. O priešasčių, dėl kurių valstybės biudžete pinigų yra nepakankamai ir kodėl Lietuvos gyventojai jaučiasi nepakankamai saugiai, ne viena ir ne dvi.

Iš čia kyla daugybė klausimų, kodėl taip yra, ką reikėtų daryti, kad valstybės piniginė būtų storesnė, kad gyventojų dauguma būtų labiau patenkinta savo materialine padėtimi, kad visi galėtų saugiau ir geriau gyventi, kad, matydami perspektyvą sau, vaikams ir vaikaičiams, Lietuvos gyventojai **norėtų** būti nepriklausomos Tėvynės piliečiais, kad jiems nereikėtų darbo ieškoti užsieniuose, kad jie visada už tokią Tėvynę balsuotų ir, esant reikalui, ją gintų.

Matyt, žmonėms bus gera gyventi tik tada, kai jie galės gauti norimo darbo, vystyti verslą ir turėti padorias pajamas – atlyginimą, stipendijas, pensijas ir kt. O aprūpinti gyventojus darbu galima tik realiai, o ne deklaracijomis, kuriant pakankamai darbo vietų, t.y. visokeriopai realiai, o ne žodžiais ir neapibrėžtais pažadais skatinant verslą, pirmoje eilėje – gamybą. Jeigu verslui būtų sudaromos **pakenčiamos** egzistavimo sąlygos, tai sukurtas verslas galėtų plėstis, savo verslą kurtų nauji verslininkai. Abiem atvejais didėtų dirbančiųjų poreikis, verslininkų tarpe didėtų konkurencija dėl „darbo jėgos“, darbuotojai, nusprendę savo verslo nekurti, iš darbdavių galėtų reikalauti geresnių darbo sąlygų, didesnio atlyginimo, valstybė galėtų surinkti daug daugiau pinigų ne didindama, o mažindama mokesčių našta kiekvienam piliečiui atskirai paėmus. Atrodo, visiems turėtų būti aišku, kad gerinant verslo sąlygas, pralaimėjusių nebūtų, o paleistas visuotinės gerovės „smagratis“ suktųsi vis greičiau ir greičiau. Esant pilnesniam biudžetui, pataisius netikusius įstatymus, ir žmonių saugumą būtų lengviau užtikrinti.

Taigi, pabandykime išvardyti veiksmų planą iš eilės, nevengdami dalinių pasikartojimų.

Žmonės gyvens geriau tik tada, kai jie galės gauti darbo jį pasirinkdami pagal kvalifikaciją ir sugebėjimus, kai jie, norėdami, galės vystyti savo verslą ar dirbti samdomais darbuotojais, kai verslininkai nebus koneveikiami, o bus globojami, kai visi dori piliečiai turės padorias pajamas – atlyginimą, stipendijas, pensijas ir kt, kai valstybėje veiks pakankamai stiprios, materialiai aprūpintos institucijos, kurių paskirtis – užtikrinti gyventojų saugumą.

Verslą galima paskatinti įvairiais būdais, o svarbiausiai – iš esmės pertvarkant mokesčių sistemą. Ne didinant ar mažinant mokesčius, o būtent pertvarkant tą nepaprastai svarbią

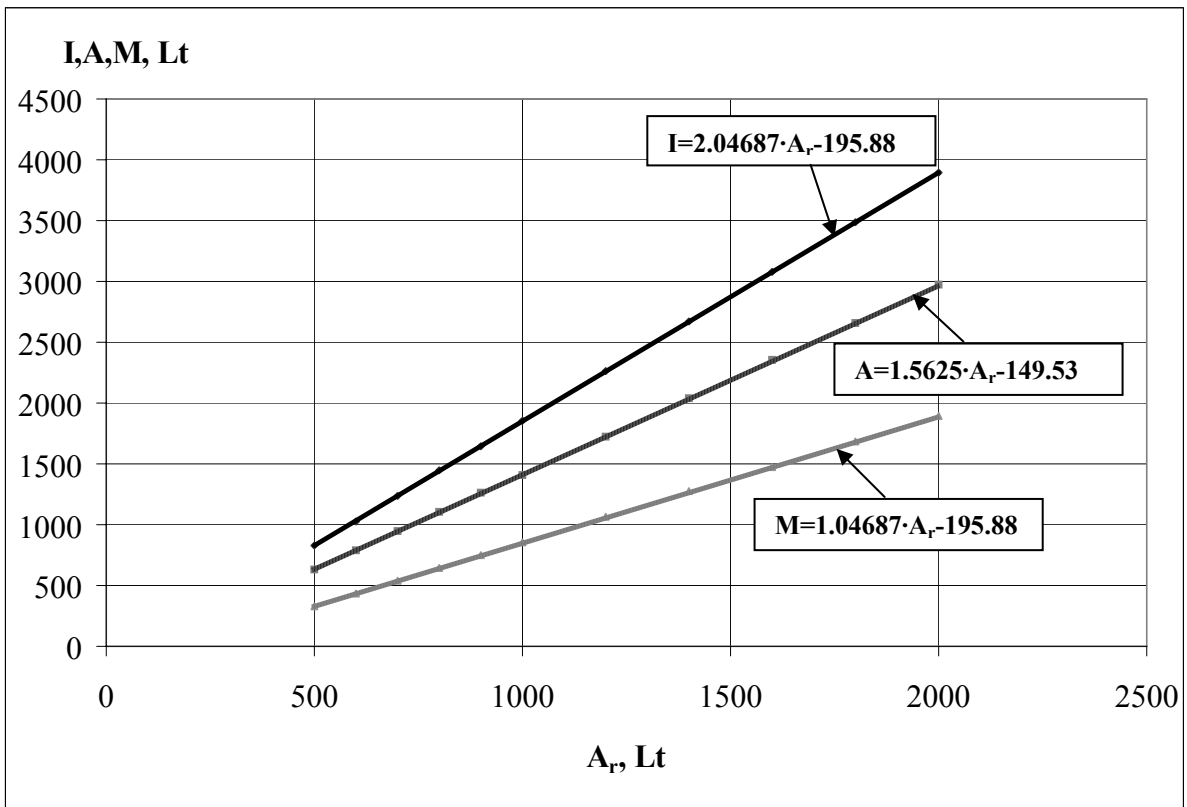
valstybės egzistavimo ir jos ugdymo sistemą taip, kad ji **skatintų plėsti verslą plačiaja prasme ir kurti reikiamą darbo vietų skaičių**. Būtina valstybės mastu **globoti** egzistuojančių, tradicinių gamybos šakų plėtrą ir efektyviai skatinti naujų gaminių bei atitinkamų naujų gamybos šakų sukūrimą naujausių progresyvių technologijų pagrindu. Šioje vietoje verta pateikti porą elementarių pavyzdžių, kurie neblogai iliustruoja esamos mokesčių sistemos ydingumą.

Visuotinai pripažinta, kad valstybė, kurios gamtos išteklių riboti, kuri savo gamybai žaliavas perka, darbą turėtų organizuoti taip, kad iš mažo žaliavų kiekio pagamintų produkcijos už maksimalią pinigų sumą. Vadinasi, mūsų valstybė turėtų ypač remti tokią pramoninę gamybą ir tokį verslą, kuris sukuria didžiausią darbo vietų skaičių – fizinio ir protinio darbo vietų. Deja, yra priešingai. Lietuvos mokesčių sistema remia tą verslą, kuris sukuria mažiausią darbo vietų. Mat sunaudojant daug žaliavų ir pridėdant mažai darbo, per PVM didelė išlaidų dalis sugrįžta, o pajamų ir Sodros mokesčiai, esant mažam darbo vietų skaičiui, nėra dideli. Kitaip tariant, mūsų mokesčių sistema ne tik neskatina darbo vietų kūrimo, bet tokią iniciatyvą ryžtingai žlugdo.

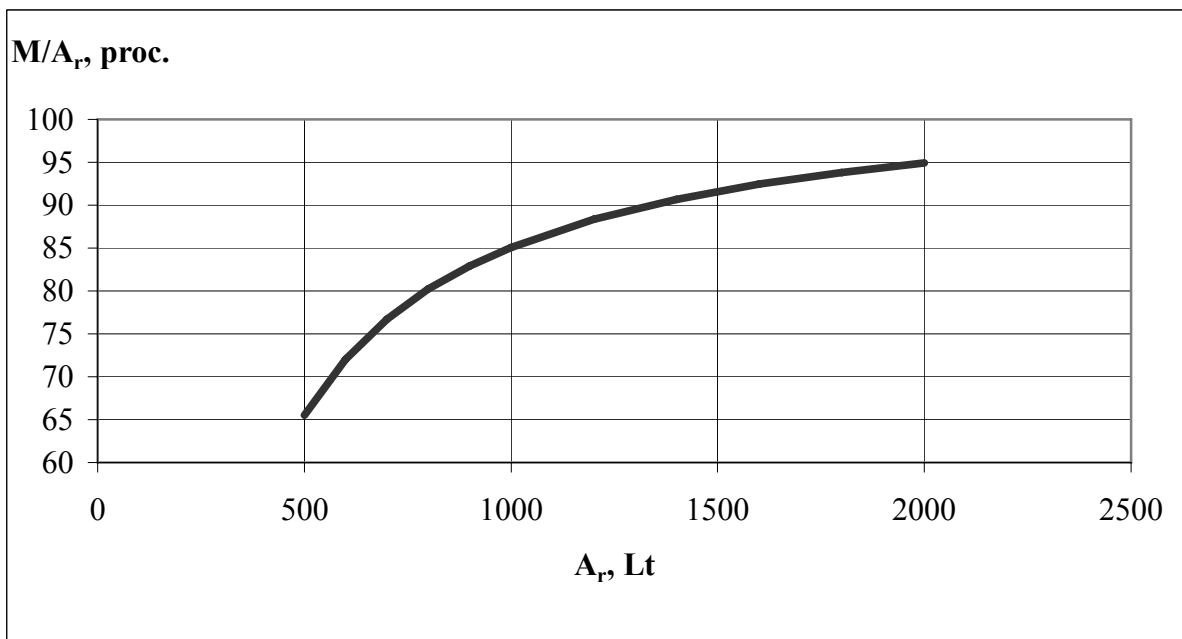
Kitas pavyzdys susijęs su lėšų taupymu. Biudžetinės įstaigos mažuose miesteliuose ir kaimo vietovėse šildomos necentralizuotai, naudojant įvairių kūrą ir šildymo įrengimus. Tai gana brangiai kainuoja, tačiau šildymo paslaugų apmokėjimo tvarka neskatina šių lėšų taupyti. Jeigu įstaigos vadovas, suorganizavęs ekonomišką šildymo variantą, taip sutaupyti lėšų dalį galėtų skirti, pavyzdžiui, darbuotojų atlyginimams didinti ar pastatams remontuoti, našta biudžetui sumažėtų. Tačiau taip nėra: sudeginai skirtą kuro kiekį, savivaldybė už jį sumokės. Sugebėjai pusę kurui skirtų lėšų sutaupyti, tos sutaupytos dalies ir negausi. Vadinasi – kam gi taupyti, jei dėl to daug rūpesčių, bet jokios naudos?

Šiais mažais valstybinės betvarkės pavyzdžiais, kaip akmenukais, taikomasi į ekonomistų daržą, ekonomistų – praktikų ir ekonomistų – mokslininkų.

Siekiant sudaryti pilnesnį mokesčių sistemos vaizdą, pateiktas apskaičiuoto (išrašyto) atlyginimo A , pajamų ir Sodros mokesčių sumos M bei suminių išlaidų I , įskaitant pajamų ir Sodros mokesčius, tenkančių vienai darbo vietai, priklausomybė nuo to, kokį realų atlyginimą per mėnesį A_r dirbantysis gauna „į rankas“ (1 pav.). Mokesčių M santykis su „į rankas“ gaunamu atlyginimu A_r pavaizduotas 2 paveiksle.

1 pav. Lietuvos mokesčių sistemos vaizdas, kai: neapmokestinamas minimumas 290,-Lt; darbdavio mokestis Sodrai – 31%, pajamų mokestis – 33%, darbuotojo mokestis Sodrai – 3%.

2 pav. Mokesčių M santykis su „į rankas“ gaunamu atlyginimu A_r

Paveiksle pateikti rezultatai akivaizdžiai rodo, kad mokesčių sistema yra progresinė ir sudaro didelę dalį visų išlaidų, susijusių su dirbančiųjų atlyginimais. Vien tik pajamų ir Sodros mokesčiai iš **vienos darbo vietos** sudaro 57% atlyginimo „į rankas“ A_r , kai dirbančiojo alga minimali, t.y. $A=500\text{Lt/mėn.}$ ir jie, tie mokesčiai lygūs 100% atlyginimo „į rankas“ A_r , kai $A_r=4180\text{Lt/mėn.}$

Tenka atkreipti dėmesį į tai, kad mokesčių dydis savo absoliučia reikšme, koks jis bebūtų, nėra vienintelis faktorius, įtakojantis verslininkų suinteresuotumą savo verslą pradėti, plėsti ar visai likviduoti. Labai svarbios verslininkų suinteresuotumo požiūriu ir kitos su verslu susijusios nuostatos.

Toliau pateikiu keletą minčių, susijusių su tuo, kad Lietuvos piliečiams neužtenka darbo, o biudžetui – pinigų. Deja, turbūt nesunku pastebėti, kad dejuojančių, verkšlenančių, prašančių Lietuvoje yra daugiau, negu primenančių, kad pinigai iš niekur neatsiranda, kad jie iš dangaus nekrenta. Pinigus reikia užsidirbti! Todėl dirbti turėtų visi, sveikų žmonių tarpe bedarbių neturėtų būti! Bet gi jų yra ir, atrodo, vis daugėja, nes visiems neužtenka darbo vietų. Tai kas gi tas darbo vietas turi surasti? Kodėl ne visi tas darbo vietas kuria? Kodėl vieni jas kuria, o kiti nori privilegijų gauti gatavas ir dar visapusiškai geras darbo vietas? Jeigu jau taip yra, jeigu ne visi gali ir nori ne tik sau, bet ir kitiems darbo vietas sukurti, tai, matyt, tie darbo vietas kuriantieji, kuriuos įprasta vadinti verslininkais, turi būti kažkaip skatinami, tam tikrais būdais remiami. Jeigu taip nebus, tai kalbos apie bedarbystės problemas, apie tai, kad valstybei pinigų vis labiau neužtenka, taip ir liks kalbomis, palaipsniui virstančiomis demagogija.

Pažiūrėkime, kaip minėti klausimai sprendžiami Lietuvoje šiuo metu. Buvo priimtas ilgai lauktas „Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas“. Labai trumpas, lakoniškas įstatymas, kuriame paminėta jo paskirtis, apibrėžti smulkaus ir vidutinio verslo subjektai, aptartas tokio verslo rėmimas, nurodyti valstybės paramos būdai. Buvo rašoma, kad parama smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikiama pagal Vyriausybės, apskričių ar savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas.

Šiek tiek anksčiau, t.y. 1998m. liepos 3d. buvo pasirašytas tuometinės Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerijos ir Ūkio ministerijos bendras įsakymas Nr 41/235 „Dėl regioninių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programų rengimo modelio patvirtinimo“. Tai išsamus dokumentas, kuriame nurodyta, kaip turi būti sudaromos regioninės smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programos, pateiktas tokių programų rengimo

modelis, aprašytas jo panaudojimas, nurodyti projektų vertinimo kriterijai ir t.t. Pabrėžtina tai, kad šiame įsakyme **nacionalinės regioninės politikos kontekste regiono samprata tapatinama su Lietuvos Respublikos teritorijos administraciniu vienetu – apskritimi** (pabraukta įsakyme).

Skaitant Seimo ir Vyriausybės nutarimus, skirtus smulkaus ir vidutinio verslo problemoms, atrodo, lyg šis tas daroma, kad tas verslas klestėtų, darbo vietų būtų pakankamai, o į biudžetą pinigai plauktų nenutrūkstamu srautu. Tačiau gyvenime taip nėra. Nei įstatymai, nei įsakymai kol kas veikia nepakankamai, o verslas, pačių verslininkų vertinimu, ne skatinamas, o žlugdomas ir fiziškai, ir psichologiškai, ir morališkai. Verslininkai, galima sakyti, dirba valstybinio teroro sąlygomis. Ir kol tokia padėtis tęsis, Lietuvoje ūkinė ir finansinė krizė gilės.

Kuo remdamasis taip teigiu? Mūsų analizė rodo, kad apskritys verslo plėtros programų nesudarinėja, tais klausimais į verslininkus apskričių (ir savivaldybių) tarnybos nesikreipia, realiai darbo vietų steigimo klausimai niekam nerūpi. Tos darbo vietos kuriamos (ir nekuriamos) stichiškai tik tiek, kiek tai atskirais atvejais rūpi vienam ar kitam verslininkui. Apskričių tarnautojai ir vadovai aiškina, kad verslo plėtros klausimais jie neturi konkrečių nurodymų, negauna etatų bei pinigų atitinkamoms tarnyboms išlaikyti.

Paanalizuokime, kiek suinteresuoti verslininkai naujų darbo vietų kūrimu ir kiek tuo suinteresuota valstybė. Tarkime, kad verslininkas sukūrė vieną darbo vietą į kurią gali priimti darbuotoją, už jo darbo rezultatus mokėdamas jam „į rankas“ po 500Lt per mėnesį. Tokiu atveju jis kiekvieną mėnesį turi mokėti darbuotojui tai, kas sutarta ir nuo pirmos darbo dienos valstybei tik pajamų bei Sodros mokesčių forma – po 327,56Lt. Jeigu darbuotojo darbo rezultatai būtų verti daugiau ir verslininkas ryžtųsi mokėti darbuotojui už darbą per mėnesį ne po 500Lt, o po 1000Lt, tai tų pačių mokesčių forma valstybei už tą patį mėnesį jis turėtų sumokėti po 851Lt. Taigi, jei verslininkas tos vienos darbo vietos nesukurtų, jis nei 327,56Lt pirmuoju atveju, nei 851Lt – antruoju atveju, mokėti valstybei neprivalėtų. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad minėtus mokesčius nuo pirmos naujo darbuotojo darbo dienos verslininkas turi mokėti visai nepriklausomai nuo to, ar per tą laiką minimas darbuotojas jau pagamino realizavimui tinkamą prekę, ar tik ruošiasi normaliam darbui, ar verslininkas gavo nors litą pelno, ar toliau brenda į skolas, ar valstybė kuo nors padėjo tą darbo vietą sukurti, ar per keletą dešimčių kontroliuojančių organizacijų visokiais pretekstais tik trukdė tai atlikti ir t.t. Bet už tai naujas darbuotojas nuo pirmos darbo dienos turi būti darbdavio rūbais aprengtas,

darbdavio apavu apautas (o gal net darbdavio šukomis sušukuotas?). Tai kodėl verslininkas baudžiamas už tai, kad savo iniciatyva atliko valstybei naudingą darbą? Juk bauda pirmuoju atveju lygi 327,56Lt, o antruoju – 851Lt kas mėnesį. Kodėl sakome ne mokesčiai, o bauda? Todėl, kad verslininkas, sukūręs vieną darbo vietą, galėjo jos nekurti, kaip ir daugelis piliečių. Niekas jo tą darbo vietą kurti neskaito. Jeigu jis su savo prieteliais būtų tik pypkiavęs ir politikavęs, tokių mokesčių mokėti nebūtų reikėję. Bet atsitiko kitaip. Žmogus sumanė darbo vietą sukurti, vietoje valstybinės pašalpos bedarbiui jį aprūpino darbu ir už tai privalo mokėti pinigus, vietoje to, kad pats būtų gavęs kokią nors pinginę paramą. Tai argi tokie mokesčiai neverti baudos pavadinimo?

Bedarbis priimtas į minimą darbo vietą, galėtų ir pats tą darbo vietą sukurti, žinoma, jei norėtų ir sugebėtų. Bet jei ne kiekvienas pilietis nori ir sugeba darbo vietas kurti, tai gal norinčius ir sugebančius reikėtų ne bausti, o realiai paskatinti? Gal taip elgiantis ir norinčių tapti verslininkais daugiau atsirastų?

Deja, verslininkas už darbo vietų sukūrimą moka ne tik pajamų bei Sodros mokesčius. Dar vienas įdomus mokestis – tai pridėtinės vertės mokestis (PVM), **kuris verslininkui tuo didesnis, kuo daugiau darbo vietų jis sukuria**. Paanalizuokime du panašius atvejus, kai realizuojamas per mėnesį įmonėje pagamintas gaminys, kurio kaina 1000Lt, įskaitant PVM ir pelną. Tegul pirmuoju atveju, toje kainoje atlyginimas kartu su pajamų ir Sodros mokesčiu sudaro 100Lt, o medžiagos ir pirкта komplektacija – 800Lt. Antruoju atveju, atvirkščiai, - atlyginimas kartu su pajamų ir Sodros mokesčiu sudaro 800Lt, o medžiagos ir pirкта komplektacija – 100Lt. Tegul pelnas abiem atvejais yra po 100Lt. Abiem atvejais gaminio kainoje PVM sudarys po 152,54Lt, tačiau pirmuoju atveju įmonei bus gražinta 122,03Lt, o antruoju – tik 15,25Lt. Vadinasi, pirmuoju atveju realiai įmonė turės sumokėti PVM $152,54 - 122,03 = 30,51$ Lt ir tai sudarys tik 3,05% visos kainos, antruoju – reikės sumokėti PVM $152,54 - 15,25 = 137,29$ Lt ir tai sudarys jau 13,73% gaminio kainos. Bet antrasis atvejis nuo pirmojo skiriasi dar ir tuo, kad antruoju atveju verslininkas gamina gaminius, už kuriuos darbuotojams ir valstybei sumoka aštuonis kartus daugiau, negu pirmuoju. Čia ir vėl vietoje padėkos ar paskatinimo iš valstybės pusės verslininkas gauna dar vieną baudą, sumokėdamas 4,5 karto didesnę pridėtinės vertės mokestį. Ar tokia padėtis gali skatinti verslininkus kurti papildomas darbo vietas? Juk lengviau susirasti kokį nors verslą, kur iš viso nereikėtų samdyti dirbančiųjų, o būtų galima gauti tokį patį pelną, ką nors pigiau perkant ir brangiau parduodant.

Pasirodo, ir čia dar ne viskas. Beveik niekada verslininkas negali apsieiti be transporto priemonės. tarkime, kad jis turi sunkvežimį ir prisiminkime, kiek mokesčių jis turi už tą sunkvežimį mokėti:

- 1 – mokestis akcizų ir antkainių forma, kuris sumokamas kuro pirkimo metu;
- 2 – mokestis už kelių eksploataciją, kurio dydis priklauso nuo apyvartos;
- 3 – kasmetinis mokestis techninių apžiūrų metu (neįskaitant mokesčio už pačias apžiūras);
- 4 – mokestis už gamtos teršimą, kuris priklauso nuo ridos, t.y. pravažiuoto kilometražo;
- 5 – „Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo“ įstatyme numatytas mokestis.

Aiškinama, kad šiuo mokesčiu suinteresuoti tie, kurie draudžiami. Bet jeigu taip yra, tai kodėl **draudimas privalomas**?

Iki šiol analizavome finansines verslininkų problemas. Tačiau ne mažiau skaudūs psichologiniai aspektai. Imkime darbo sutarčių įstatymą. Jame parašyta, kad darbo santykiai reguliuojami darbo sutarčių šalių lygybės principais. Bet visas įstatymo tekstas byloja ką kitą. Darbdavys, priėmęs darbuotoją į darbą, be didelių nuostolių sau, jo atleisti nebegali. Net ir tais atvejais, kai tolimesnėje perspektyvoje dėl kokių nors priežasčių norėtų sumažinti dirbančiųjų skaičių, verslininkas jų atleisti iš darbo be įvairių kompensacijų negali, nežiūrint į tai, kad apie būsimą atleidimą dirbančiajam būtų pranešta prieš pusę metų ar net prieš metus. Principas maždaug toks: sukūrei darbo vietą, priėmei į darbą darbuotoją, be baudų, vadinamų kompensacijomis, iš darbo jo atleisti nebegali. Kitaip tariant, užsikrovei vargelį ant savo pečių ir vark jį be galo. Na, o priimtas į darbą darbuotojas gali to darbo atsisakyti kada tik panorėjęs: užgėręs, pagiriotas ar visai blaivus. Nutarė nebeeiti į darbą ir neina. Visai nesvarbu, ar yra kas jį, netikėtai neišėjusį į darbą, pavaduoja, ar nėra. Nukentės kiti bendrą darbą dirbantys su neišėjusiuoju ir kiek nukentės. Darbdavys tokio nedrausmingo darbuotojo paveikti niekaip negali. Tarkim, kad toks darbuotojas bus atleistas už pravaikštą. Na ir kas? Už minimalią kainą galima ir vėl gauti „švarią“ socialinio draudimo knygelę, nes Sodros kompiuteriuse atleidimo iš darbo motyvai nefiksuoja. Tai ar čia šalių lygybės principas?

Arba dar. Diena iš dienos auga popierizmo lygis, nes vėl ir vėl sukuriama įvairiausių naujų atsiskaitymo formų, jų srautas nuolat auga. Visokiausioms ataskaitoms forminti tenka samdyti atskirus darbuotojus arba atitinkamas firmas. Visa tai nemažai kainuoja, o tokias išlaidas verslininkas priverstas dengti iš tų pačių pajamų. Nori ar nenori ir tos išlaidos tampa

netiesioginių, užmaskuotų papildomų mokesčių forma. Manome, kad visokiausių ataskaitų kiekį būtų galima šiek tiek sumažinti, įvedus mokestį už jas: įstaiga, kuri reikalauja įvairių ataskaitų, už jas turėtų mokėti nustatytą mokestį tam, kas tas ataskaitas pristato.

Ka gi būtų galima pasiūlyti Vyriausybei ir Seimui svarstomais klausimais? Norėdami tokius siūlymus suformuluoti, nors trumpam grįžkime prie elementarios skaičių kalbos, kuri gali pailustruoti valstybės valdymo institucijų netradicines galimybes verslo plėtros ir bedarbystės problemų sprendimo srityje. Labai apytiksliai apskaičiuokime, kiek naudos valstybei gali duoti verslininkas, sukurdamas naujas darbo vietas. Kadangi tą naudą sudaro mokesčiai, kurie daugeliu atvejų priklauso nuo darbuotojų atlyginimo dydžio, tai ir pavyzdį pateikiame imdami pagrindu tą atlyginimą.

1 lentelė. Valstybės pajamų priklausomybė nuo darbuotojo mėnesinio atlyginimo

Rodiklio pavadinimas	Finansiniai rodikliai			
Vieno darbuotojo mėnesinis atlyginimas „į rankas”, Lt/mėn	600	800	1000	1 200
Mėnesinis pajamų ir “Sodros” mokestis iš vienos darbo vietos, Lt/mėn	432,24	641,62	850,99	1 060,36
PVM iš vienos darbo vietos(orientacinis realus pavyzdys), Lt/mėn	600	800	1 000	1 200
Valstybės orientacinės pajamos iš vienos darbo vietos per mėnesį pagrindinių tiesioginių mokesčių forma, Lt/mėn	1 030	1 440	1 850	2 260
Valstybės orientacinės pajamos iš vienos darbo vietos per metus pagrindinių tiesioginių mokesčių forma, Lt/m	12 360	17 280	22 200	27 120

Skelbtais duomenimis 2004m kovo mėnesį Lietuvoje bedarbių buvo daugiau nei 160 tūkstančių. Jeigu tie bedarbiai turėtų darbo, tai iš jų darbo vietų vien tik pajamų, Sodros ir pridėtinės vertės mokesčių forma valstybė gautų papildomai nuo 1,5 iki 2,5 milijardo litų. Be to, įdarbintiems bedarbiams neberekėtų mokėti bedarbio pašalpų. Tai ar valstybei neapsimoka realiai ir ryžtingai paskatinti verslininkus kurti kiek galima daugiau darbo vietų tiems, kurie negali, nesugeba ar nenori patys to daryti?

Turbūt akivaizdu, kad pateiktas pavyzdys tik nurodo galimybę valstybei gauti papildomų pajamų. Bet, norint tas pajamas realiai gauti, reikia ir realių pastangų, nes pinigus reikia uždirbti! Kokios tos pastangos galėtų būti? Vėl pasinaudokime pavyzdžiu. Tarkim, kad pilietis ryžosi imtis verslo, bet tam tikslui neturi pastatų, įrengimų, žaliavų... Nuo ko jis turėtų

pradėti? Matyt, pirmiausia jis turėtų apskaičiuoti būtiną nors minimalią pinigų sumą ir ieškoti galimybės ją pasiskolinti. Tik tada atsiras potenciali galimybė pradėti verslą, pradėti kaupti uždirbtus pinigus, gražinti skolą ir **tik paskui, sėkmės atveju**, toliau vystyti pradėtą verslą, naudojant jau savo pinigus. Panašiai turėtų elgtis ir valstybė. **Kodėl valstybė, nieko neduodama verslininkui, nori iš karto turėti garantuotas pajamas mokesčių forma? Manome, kad toks noras, pasireiškiantis prievartos, „žiaurių akcijų” ir kitokiomis formomis, yra ne tik neracionalus ir žiaurus. Toks noras yra amoralus.**

Kaip galėtų ir turėtų būti? Visai paprastai. Jeigu jau verslo skatinimas ir darbo vietų kūrimas naudingas ne tik neturintiems darbo ir pragyvenimo šaltinio, bet ir valstybei, tai pastarosios aparatas turėtų pasielgti taip, kaip privalo elgtis verslininkas. Tai reiškia, kad valstybė iš kur nors turi skolintis (gal tiesiog iš vienos biudžeto kišenės – kitai) pinigų ir tuos pinigus pagal sutartis su verslininkais gal būt konkurso būdu **negražintinai atiduoti jiems už tai, kad pastarieji sukurtų tam tikrą naujų darbo vietų skaičių**. Tokios subsidijos verslininkams, norintiems ir sugebantiems kurti naujas darbo vietas, turėtų būti proporcingos būsimų mokesčių sumai, kuri bus mokama valstybei sukūrus naujas darbo vietas. Subsidijų forma galėtų būti keleriopa.

1. Kai skiriama tam tikra negražintina pinigų suma naujoms darbo vietoms kurti, lygi ar proporcinga būsimų mokesčių sumai per tam tikrą laikotarpį, o visi įprastiniai mokesčiai imami nuo naujų darbo vietų funkcionavimo pradžios.

2. Kai neskiriama jokia pinigų suma, bet tam tikram laikui tarpui nuo naujų darbo vietų sukūrimo pradžios už tose darbo vietose įdarbintus dirbančiuosius jokie mokesčiai neimami.

3. Mišrus variantas – kai verslininkams išmokamų subsidijų dydis lygus tik daliai, pavyzdžiui, pusei būsimų mokesčių sumos per tam tikrą sutartą laiką, o mokesčiai tam laikotarpiui nustatomi proporcingai mažesnio dydžio.

Minimalus sutartinis laiko tarpas, per kurį verslininkas būtų atleidžiamas nuo mokesčių už naujose darbo vietose dirbančius žmones, arba kuris apibrėžia išmokamos subsidijos dydį, turėtų priklausyti nuo konkrečių aplinkybių. Jis galėtų būti lygus vieneriems ar dvejiems metams, bet galėtų būti ir trumpesnis arba ilgesnis.

Kaip jau buvo minėta, norą ir galimybes užsiimti verslu žlugdo ne tik mokesčiai, bet ir „moralinė psichologinė verslininkų spauda”, kuri pasireiškia įvairiausiais reikalavimais, suformuluotais įstatymuose bei poįstatyminiuose aktuose, susijusiuose su darbo santykiais. Maža to, kad tokių norminių aktų reikalavimai ryškiai pasitarnauja verslo žlugdymo procesui.

Pabrėžtina tai, kad tokių reikalavimų vykdymo kontrolei sukurtas milžiniškas biurokratinis aparatas, kurio išlaikymui sunaudojamos didelės pinigų sumos. Verslininkai neabejoja, kad tarnautojų skaičių be jokios žalos galima sumažinti dvigubai. Taigi, atsisakius pusės valdininkų skaičiaus bei pasiūlius jiems užsiimti verslu, vien tik atlyginimų sąskaita valstybė sutaupytų apie 2 milijardus litų per metus. Pridėjus tą sumą prie jau minėtos, kurią būtų galima gauti įdarbinus bedarbius, susidaro daugiau nei 4 milijardai litų per metus. Didelę dalį sumažinamo biurokratinio aparato funkcijų galima perduoti betarpiškai verslininkams, kartu atitinkamai padidinant jų atsakomybę konkrečiais klausimais.

Pagaliau priartėjome prie organizacinės reikalo pusės. Jeigu galima manyti, kad siūlomas verslo skatinimo būdas po diskusijų ir patikslinimų priimtinas, verta pamąstyti, kaip tokią programą galima realizuoti. Manome, kad pirmiausiai apskrityse turi būti suformuotos „Verslo globos tarnybos“, kurioms turėtų būti perduotos esančių informacinių bei represinių struktūrų funkcijos ir joms išlaikyti skiriamos lėšos. Čia turime mintyje darbo biržas, darbo inspekcijas, kokybės inspekcijas, mokesčių inspekcijas ir kt. Verslo globos tarnybų pagrindinių darbuotojų atlyginimai ar jų dalis turėtų priklausyti nuo veiklos rezultatų: nuo darbo vietų skaičiaus didėjimo, nuo bedarbystės mažėjimo, nuo surenkamų į biudžetą pinigų sumos augimo atitinkamai mažinant mokesčių našta.

Tai tiek trumpai apie bedarbystės, darbo vietų kūrimo, verslo skatinimo ekonominę pusę, kuri neabejotinai turi įtakos gyventojų mąstysenai, kai jie sprendžia savo gyvenimo gerovės ir vargų problemas. Tačiau, kaip jau buvo minėta, nemažos įtakos gyventojų mąstymui turi ir nuosavo bei artimųjų saugumo problemos. Juk apie tai, kiek žmonių apvogta, apiplėšta, išprievartauta, nužudyta iš žiniasklaidos girdime bei matome kiekvieną savaitę, kiekvieną dieną. Todėl dažnas priverstas pagalvoti, o kada jo eilė!? Panašu, kad žmonių saugumo problema didėja, o apie jos mastą galima spręsti kad ir pagal kai kurių straipsnių pavadinimus. Pavyzdžiui, Klaipėdos vaikų globos namų „Rytas“ auklėtojos Angelinos Andrėkienės straipsnis, patalpintas šių metų gegužės 5d. dienraštyje „Klaipėda“, pavadintas: „MOKOMĖS PASIPRIEŠINTI PRIEVARTAI“. Ne iš gero gyvenimo kyla būtinybė vaikučius mokyti apsigynimo meno pradmenų. Ne dėl pajuokavimo rašomi tokie straipsniai.

Šie ir daugelis kitų faktų verčia daryti išvadą, kad mūsų teisėtvarkos ir teisės saugos sistemose daug kas negerai. Žiniasklaida yra panaudojusi tokį kombinuotą vertinimą, esą sveikatos apsaugos sistema po teisėtvarkos sistemos yra labiausiai korumpuota. Kuri iš Lietuvos sistemų korumpuota, tuo labiau kuri korumpuočiausia, čia nagrinėti ir vertinti

nesiimu, bet visgi yra nenuginčijamų pavyzdžių, kurie iliustruoja betvarkės lygį teisėtvarkos sistemoje. Štai keletas iš jų.

Lietuvoje nemažos nuteistųjų gretos. Daugeliu atvejų, tai darbingi žmonės už padarytus nusikaltimus metų metais laikomi uždaryti be darbo, be naudingo užsiėmimo. Jų priežiūros tarnautojams, tame tarpe ir teisėjams, mokami atlyginimai, nuteistųjų išlaikymui skiriamos didžiulės lėšos ir vis mokesčių mokėtojų sąskaita. O juk ir kvailokam turėtų būti aišku, kad tai absurdas, nes save ir prižiūrėtojus savo darbu baudmės atlikimo vietoje turėtų išlaikyti nusikaltėliai. Per savo baudmės laikotarpį jie turėtų uždirbti nors tiek, kad uždirbtų lėšų užtektų jų padarytai žalai atlyginti. Tačiau taip nėra ir dėl to kaltę pirmoje eilėje turėtų prisiimti teisėtvarkos organizatoriai. Bet, matyt, lengviau viską palikti kaip yra, t.y. kaulyti lėšų iš biudžeto paprasčiau, negu rūpintis nusikaltėlių darbo organizavimu.

Nors paminėtas teisėtvarkos sistemos veiklos trūkumas labai svarbus, deja jis ne vienintelis. Spauldoje nuolat mirga publikacijos apie gerai žinomus atvejus, kai teismų vykdomosios dalies atstovai – antstoliai dirba nepatenkinamai, kartais savivaliauja, piktnaudžiaudami savo išskirtine autonomija. Pavyzdžiu galėtų pasitarnauti Juozo Skripkausko straipsnis „Anstoliai pasijuto visagaliai“, išspausdintas šių metų gegužės 8d. dienraštyje „Klaipėda“. Apibendrinant publikacijas ir praktinę patirtį iš dalies galima sakyti, kad žodis „anstolis“ vos neprilygsta keiksmazodžiui. Ir ne už reikalingą darbą, kurį anstoliai dirba, bet už tai **kaip jie tą darbą atlieka**.

Pasitaiko rimtų atvejų, kai nagrinėdami bylas teismai priima šališkas, neobjektyvias nutartis, **akivaizdžiai prieštaraujančias įstatymų nuostatoms**. Žemesniųjų (pirminių), apeliacinių ir aukščiausiojo teismo veiklos taisyklės surašytos taip, kad dėl bylų net neabejotinai neobjektyvios baigties piliečiai neturi kam pasiskųsti. Tokiais atvejais, laukti teisingo sprendimo būna beviltiška. Tai ypač pasakytina, kai į teismus tenka kreiptis dėl intelektualinės nuosavybės, tame tarpe išradimų, įstatymais numatytos apsaugos, kurios, deja, teisėtvarkos sistema neužtikrina.

Yra atvejų, kai dėl esamos tvarkos (tesingiau – betvarkės) ir nepatenkinamo teismų darbo, bylų nagrinėjimas nepagrįstai vilkinamas metų metais. Taip žmonės atitraukiami nuo jų produktyvaus darbo, mokesčių mokėtojų sąskaita sukauptos lėšos beatodairiškai švaistomos, žmonių entuziazmas žlugdomas, o tai, be abejonės, dar labiau išryškina problemas, kurių analizei skirti šie pasvarstymai. Argi tokie dalykai, tokia objektyvi tikrovė nedaro įtakos piliečių mąstysenai, jų apsisprendimui?

Toliau norėčiau nors trumpai atkreipti dėmesį į tai, koks yra ir koks galėtų būti mokslo vaidmuo, sprendžiant tiesiog gyvybiškai svarbias Lietuvos gyventojų problemas. Iš pradžių keletas citatų.

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus metinio pranešimo Seime 2002 m. balandžio 2 d. metu kalbėjo (citata) „Tarp visų kultūros sričių ypatingai noriu išskirti mokslo ir studijų svarbą. Ne kuo kitu, bet universitetais ir kolegijomis remsis tolesnė viso švietimo plėtra, šiuolaikinė tautos kultūra ir jos ūkis. Todėl aukštajam mokslui jau šiandien turime kelti kur kas didesnius uždavinius, kartu skirdami ir būtinas lėšas šiems uždaviniams įgyvendinti” (citos pabaiga). Ir vėl gi, visko pagrindas – lėšos.

Straipsnelyje „Mokslo valdymas ir finansavimas – neracionalus” laikraštis „Klaipėda” 2003 m. birželio 6 d. rašė (citata): „**Siekiant spartaus ūkio vystymosi bei žiniomis grįstos ekonomikos raidos, būtina keisti aukštojo mokslo valdymo ir finansavimo sistemą, teigia visuomenės grupė, kurios tikslas – Nacionalinio susitarimo dėl ekonominės ir socialinės pažangos įgyvendinimas.**

Grupė, propaguojanti žinių ekonomikos svarbą ir vienijanti mokslininkus bei studentus, ketvirtadienį Vilniuje surengtoje spaudos konferencijoje teigė, kad šalies švietimo sistema yra neracionali ir reikalauja pertvarkymo.

„Reikia keisti aukštojo mokslo valdymo sistemą, kad aukštosiose mokyklose didžiulę įtaką įgautų socialiniai partneriai”, - sakė Žinių ekonomikos forumo narys, akademikas Arvydas Janulaitis.

Anot jo, socialiniai partneriai, tai yra verslo pasaulio atstovai, turėtų prisidėti prie aukštųjų mokyklų kontrolės, kad pastarosios neatitrūktų nuo realaus gyvenimo ir neruoštų darbo rinkoje nepaklausių specialistų.

„Žinių ekonomikos vystymosi varomoji jėga yra žinios, nuolatinis mokymasis bei kūrybingas žinių taikymas, kurio pagrindu auga ūkio produktyvumas”, - dėstė A.Janulaitis.

Tačiau kol kas, akademiko teigimu, švietimo ir mokslo sistemos nedarnos rezultatai yra akivaizdūs. Nors pagal studentų skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyventojų, Lietuva patenka tarp pirmaujančių pasaulyje, tačiau pagal vienam studentui skiriamas lėšas ji net keliskart atsilieka nuo daugelio pasaulio valstybių.

„Šalies finansinių galimybių neatitinkantis, neracionaliai išpūstas studentų skaičius rodo, kad aukštosios mokyklos šiandien sprendžia ne aukštos klasės specialistų parengimo, o socialines problemas”, - sakė A.Janulaitis.

Be to, pasak jo, nors Lietuva užima vieną pirmųjų vietų pasaulyje pagal švietimui ir aukštajam mokslui skiriamą nacionalinio biudžeto dalį, jis yra tarp **autsaiderių pagal mokslinės veiklos našumą, mokslo naujovių praktinį pritaikymą bei indėlį į šalies ūkį.**

„Žinių ekonomikos perspektyvos – blogos. Lietuva pagal žiniomis grįstos ekonomikos vystymosi perspektyvas patenka į atsiliekančių grupę”, - sakė A.Janulaitis.

Akademiko mintims pritarė ir Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas Vaclovas Šleinota.

Jo teigimu, „verslininkams labai svarbu, kiek Lietuvos ūkis gali pasinaudoti mokslo rezultatais”, tačiau „dabartis rodo, kad mokslo reformos vykdomos paviršutiniškai, nenorima įsiklausyti į ekspertų nuomonę”.

„Reformos vykdomos tokiu tempu, kad geresnį pragyvenimo lygį pasieksime po 50 metų”, - sakė V.Šleinota.

Pasak verslininko, taip yra, nes per silpnas ryšys yra tarp verslo pasaulio ir aukštųjų mokyklų, **mokslo tiriamųjų darbų finansavimo sistema nesukuria konkurencingos aplinkos Lietuvoje.** V.Šleinos nuomone, panaši yra ir aukštųjų mokyklų finansavimo bei valdymo situacija.

„Aukštosios mokyklos ruošia ne tai, ko reikia, absolventai nepakankamai moka užsienio kalbas, **studentai motyvuoti būti samdiniais,** dirbti valstybinėse institucijose, o ne tapti iniciatyviais darbdaviais, kurie veržliai eitų į pasaulio rinkas”, - pabrėžė V.Šleinota.

Todėl Grupės narių už nacionalinio susitarimo įgyvendinimą teigimu, padėtį gali pakeisti tik Vyriausybė.

A.Janulaitis netiki, kad padėtį švietimo ir aukštojo mokslo sistemoje galėtų pakeisti Švietimo ministerija, nes ji pernelyg „politiškai silpna”.

Susitarimą pasirašė 10 politinių partijų, tarp jų – pagrindinės valdančiosios ir opozicinės, taip pat 14 visuomeninių organizacijų, vienijančių verslininkus, akademinę bendruomenę, jaunimą.” (citos pabaiga).

Išeina, kad ir mokslininkai nepatenkinamai vykdo savo misiją visuomenėje. Kodėl? Gal jie niekam tikę?!

Taip, niekam tikę – tik ne mokslininkai, o politikai, pirmoje eilėje – mokslo politikai, kurie nesutvako įstatymų ir kitų norminių aktų. Mokslininkų kaltė ta, kad jie šį procesą mažai įtakoja. Kas gi šioje srityje blogiausia? **Ogi mokslininkų triūso verinimo sistema ir jų skatinimas (tiksliau – neskatinimas) dirbti valstybei ir jos piliečiams naudingą kūrybinį**

darbą. Universitetų statutuose nurodoma, kad pagrindinis mokslininkų darbo vertinimo kriterijus – publikacijos ir pirmoje vietoje – publikacijos užsienio leidiniuose. Statutuose nėra numatyta realiai užbaigtų darbų rezultatus vertinti kaip kvalifikacijos kriterijus, ar tai būtų sukurtos naujos medžiagos, naujos šiuolaikiškos technologijos, ar originalūs technikos pavyzdžiai, ar, pagaliau, vadovėliai, kitokios pažangios mokymo priemonės ir t.t. Mokslininkų darbų rezultatų vertinimas pagal publikacijas ir jų citavimo indeksą, primena sovietmečio relikta, kai konstruktorių darbas būdavo normuojamas pagal tai, kiek konstruktorius pribraižė tam tikro formato lapų, arba pagal tai, kiek jo sukonstruotoje mašinoje yra tam tikro sudėtingumo detalių. Juk akivaizdu, kad užduotą funkciją atliekantis įrenginys tuo vertingesnis, gal net genialesnis, kuo jis sudarytas iš mažesnio kiekio detalių arba kurio pavaizdavimui reikia pribraižyti mažiau brėžinių. Taigi, sovietmečiu buvusios konstruktorių darbo vertinimo sistemos juos tiesiog versdavo kurti netobulą techniką. Mokslininkų darbo vertinimas pagal publikacijas ir jų citavimo indeksą tikrai primena visai nepasiteisinusią konstruktorių darbo vertinimo sistemą.

Norėtusi pabrėžti, kad iki šiol taikoma mokslininkų darbo vertinimo sistema duoda daugiau neigiamų pasekmių, negu matosi iš pirmo žvilgsnio. Aukštųjų mokyklų dėstytojų, profesorių gretas dažniausiai papildo daugiau ar mažiau gabus jaunimas, įgijęs aukštojo mokslo diplomą, bet neturintis praktinės veiklos įgudžių. Turintiems nors ir labai vertingos praktinės patirties specialistams katedrų ir auditorijų durys uždarytos, nes jie, dirbdami įmonėse ar panašiose įstaigose, neturi galimybės, o kartais ir noro rašyti disertacijas bei pelnyti mokslinius laipsnius. Kaip žinia, be mokslinio laipsnio aukštosiose mokyklose negalima tikėtis daugiau, negu elgetiško atlyginimo. Na, o dėstytojais dirbdami nors ir labai gabūs, darbštūs ir kitais požiūriais tik pagyrimo verti specialistai, negali studentams perduoti tų vertingų žinių, kurių patys neturi. Mokslininkų skatinimo sistema nesudaro galimybių tokių žinių įgyti jau dirbant dėstytojo darbą aukštojoje mokykloje ir net rašant disertacijas, atitinkančias šiandien joms keliamus reikalavimus. Publikacijų, patvirtinančių šias mintis, yra gana daug. Matyt teisingas Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas Vaclovas Šleinota, kuris sako, kad taip ruošiant specialistus aukštosiose mokyklose, jie būna motyvuoti dirbti samdiniais, o ne iniciatyviais darbdaviais, kurie veržliai eitų į pasaulio rinkas. Tai štai kaip toli savo neigiamomis pasekmėmis siekia ydinga mokslininkų darbo rezultatų vertinimo sistema.

Taigi, vertinant Lietuvos mokslininkų darbo rezultatus, reikėtų siekti, kad Lietuvos mokslininkai daug daugiau dėmesio skirtų taikomajam mokslui, kurio galutiniais rezultatais galėtų pasinaudoti verslininkai, organizuodami aukšto lygio konkurencingos produkcijos gamybą. Valstybės institucijos, tame tarpe Ūkio ir Aplinkos ministerijos, turėtų labiau pasitikėti mokslininkais, užsakydamos spręsti rimtas problemas. Subsidijas, kreditą su valstybės garantija reikėtų skirti gavus taikomojo mokslo atstovų, kaip ekspertų, išvadas apie tai, kad užsakomų problemų Lietuvoje išspręsti nėra galimybių.

Norėčiau keletą minčių išsakyti apie mokslo skirstymą į fundamentinį ir taikomąjį. Iki šiol, deja, neatšauktas reikalavimas bene visiems mokslininkams spręsti fundamentinio mokslo problemas. Žinoma, fundamentinio mokslo užmesti negalima, bet santykis tarp fundamentinio ir taikomojo mokslo apimčių turi būti optimalus. Nesunku įsivaizduoti, kaip atrodytų miestas, kurį statant, dominuotų pastatų pamatai – fundamentai, ant kurių tik nežinia kada būtų mūrijamos sienos. Išdrįskime nors mintimis įvardyti, kokiais epitetais būtų apdovanojami miesto statybos organizatoriai, naudojantys pamatų mūrijimo dominavimo technologijas. Argi nėra panašumo tarp tokios įsivaizduojamos miestų statybos ir fundamentinių bei taikomųjų mokslų santykio?

Baigdamas norėčiau išsakyti mintis šiek tiek apibendrinti ir pateikti šį tą panašaus į savo rekomendacijas.

1. Aukščiausieji Lietuvos vadovai, seimūnai, Vyriausybės nariai, visi valstybės atsakingi darbuotojai, visi mokslininkai, partijos ir kitos visuomeninės organizacijos svarbiausia savo pareiga turi laikyti tokią veiklą, tokį elgesį, kurie užtikrintų Lietuvos gyventojų materialinę gerovę ir jų saugumą. Būtina siekti, kad Lietuvos piliečiams nereikėtų ieškoti darbo už Lietuvos ribų, kad jie visada jaustųsi saugūs ir galėtų pagrįstai didžiuotis savo nepriklausoma Tėvyne, kad jie visada už ją balsuotų ir, esant reikalui, būtų pasiruošę visomis išgalėmis ją ginti!
2. Dėl netobulų įstatymų bei poįstatyminių aktų, netikusios mokesčių politikos ir nepatenkinamo ūkininkavimo plačiąja prasme Lietuvos Respublikoje susidarė „užburtas ratas“: valstybė norėtų didinti mokesčius, nes jos poreikiams neužtenka pinigų, tačiau toks kelias dar labiau žlugdytų verslininkus, todėl mokesčius toliau didinant valstybės pajamos gali ne didėti, o mažėti.

3. Iš tokio užburto rato galima išeiti didinant valstybės pajamas verslo plėtimo sąskaita, kurio realiam ir efektyviam skatinimui siūloma panaudoti dalį tų lėšų, kurios mokesčių forma būtų gaunamos iš naujai sukurtų darbo vietų.
4. Verslininkams, kuriantiems naujas darbo vietas, reikėtų skirti subsidijas, kurių dydis būtų lygus ar proporcingas visų pagrindinių mokesčių sumai, gautai iš naujai sukurtų darbo vietų per tam tikrą laiką.
5. Taip parėmus verslą jis sparčiai plėstųsi, sumažėtų bedarbių, o valstybės pajamos ženkliai padidėtų, kas sudarytų galimybę pradėti mažinti mokesčių našta visiems dirbantiems. Tai, savo ruožtu, būtų naujas akstinas naujam verslo plėtros šuoliui.
6. Siekiant skatinti verslą svarbu ne vien pinigai. Svarbu sudaryti verslininkams žymiai palankesnę moralinę-psichologinę klimata iš esmės koreguojant su darbo santykiais susijusius įstatymus ir poįstatyminius aktus, nevengiant visų įmanomų psichologinio verslininkų skatinimo formų.
7. Verslo būklės ir jo skatinimo problemoms spręsti reikėtų sukurti specialias „verslo globos tarnybas“ apskrityse, joms perduodant daugelio šiuo metu egzistuojančių informacinių, kontroliuojančių bei represinių struktūrų funkcijas ir finansines lėšas.
8. Derėtų „verslo globos tarnybas“ įpareigoti visapusiškai rūpintis verslo plėtra, esamų darbo vietų išlaikymu ir naujų darbo vietų kūrimu (steigimu), bedarbystės mažinimu ir mokesčiais.
9. Reikėtų „verslo globos tarnybų“ sudėtyje numatyti juridinių konsultacijų ir advokatūros specialistus ir nustatyti normą, kad bet kokia verslininkams skirta nuobauda įsigaliotų tik advokatu sutikus.
10. Derėtų atsisakyti daugelio verslą varžančių institucijų ir iš esmės sumažinti valdininkų skaičių, pasiūlant jiems tapti verslininkais, nes perdavus minėtas ir kitas institucijas vienam verslo globos tarnybų pavaldumui, būtų išvengta dubliavimo ir nereikalingo administravimo.
11. „Verslo globos tarnybų“ pagrindinių kūrybinių bei administravimo tarnautojų atlyginimai turėtų priklausyti nuo darbo rezultatų: sukurtų naujų darbo vietų skaičiaus, bedarbių sumažėjimo regione, valstybės pajamų iš atitinkamo regiono verslo įmonių padidėjimo, nedidinant, bet mažinant mokesčių našta kiekvienam verslininkui atskirai paėmus.

12. Būtina neatidėliojant tobulinti įstatymus ir kitus norminius dokumentus, reglamentuojančius teisėsaugos, teisėtvarkos ir, pirmiausia, teismų veiklą. Nustatyti realią teisėjų atsakomybę už nepatenkinamą teismų darbo organizavimą, bylų vilkinimą, neobjektyvias ir nekvalifikuotas nutartis. Teismų rūmuose galima matyti užrašus: „*Justitia est fundamentum Regnorum*” – Teisingumas – valstybės pamatas. Reikia negailėti pastangų, kad tas pamatas būtų patrauklus, racionalus ir tvirtas.
13. Būtina ryžtingai skatinti aukštąsias mokyklas ir Mokslų akademiją rūpintis aukščiausio lygio verslu. Nustatyti, kad valstybės lėšomis išlaikomos ir turinčios akademinę autonomiją institucijos už valstybės skiriamas lėšas plėtotų darbus, kurių rezultatai **reikalingi valstybei ir jos piliečiams**. Tikslųjų ir technikos bei technologijų mokslų tiriamuosius darbus reikėtų užbaigti iki tokios stadijos, kad jų rezultatus būtų galima parduoti savo šalies ir užsienio verslininkams (arba valstybių poreikiams). Įtvirtinti nuostatą, kad už valstybės lėšas atliktų tyrimų viešas skelbimas iki jų rezultatų panaudojimo netoleruotinas.
14. Prieš perkant brangius įrengimus ar technologijas iš užsienio už valstybės lėšas ar paskolas su valstybės garantija, reikėtų svarstyti ir įvertinti ekspertų išvadas apie tai, ar tokių užsakymų negali įvykdyti Lietuvos specialistai. Ekspertu šiais klausimais galėtų būti Lietuvos taikomųjų mokslų akademija.
15. Aukštojo mokslo įstatyme reikėtų įtvirtinti nuostatą, kad aukštųjų mokyklų dėstytojams atlyginimas būtų mokamas atskirai už pedagoginę veiklą ir atskirai už mokslinį – kūrybinį darbą. Būtina nedelsiant atsisakyti mokslininkų darbų vertinimo **pagal citavimo indeksą**.
16. Doktorantūros, mokslinių ir pedagoginių mokslo vardų teikimo nuostatuose būtina įrašyti reikalavimą, kad darbai, kurie pristatomi mokslo laipsniam gauti, turi turėti realią taikomąją vertę, o doktorantų vadovais, mokslinius laipsnius suteikiančių komitetų nariais bei oponentais būtų skiriami mokslininkai, turintys užbaigtų ir naudojamų ar naudojimui perduotų darbų.
17. Jautriau sprendami savo Tėvynės gyventojų problemas, negailėkime jėgų visokeriopai stiprinti ir puošti NATO ir ES narę – nepriklausomą Lietuvą.